

**DIMITRIE ȚICHINDEAL ȘI INCEPUTURILE ȘCOLII
PREPARANDIALE ROMANEȘTI**
*Dimitrie Țichindeal and the Beginnings of the Romanian Preparandial
School*

Assistant Prof. Dr. Lia (Faur) FLORICA
“Vasile Goldiș” Western University, Arad

Abstract

This year we celebrated 200 years of Preparandia, pedagogic school of high-class in the Transylvania and Banat region. Dimitrie Țichindeal was the first headmaster of the Preparandia, recognized for his contribution to the cultural-national emancipation of the Romanians from Banat and Bihor. A member of the Enlightenment supporters in Transylvania, Dimitrie Țichindeal spread the ideas of the Transylvanian School, aiming at the enlightenment of the nation through school and culture for the unification that was going to happen. His personality was noticed by Mihai Eminescu, Ioan Nicolae Iorga or Heliade-Radulescu, names that gave him credibility and respect among followers.

Keywords: preparandia, Daco-Romanian nation, enlightenment, Transylvania

”Țichindeal, gură de aur” este versul din poemul *Epigonii*, pe care îl știu toți cei familiarizați cu poezia eminesciană. Dar se mai întrebă cineva care este contribuția lui Dimitrie Țichindeal ca să merite o asemenea onoare, pe care i-a făcut-o Mihai Eminescu? În anul 2012 se vorbește mai mult decât altădată despre acest fost dascăl și preot, născut în secolul al XVIII-lea, deoarece el și-a legat numele și de Școala Preparandială din Arad, iar în acest an se împlinesc 200 de ani de când Dimitrie Țichindeal era numit director al acestei noi instituții de învățământ românesc din Transilvania.

Necesitatea înființării unei școli pedagogice românești în imperiu era dată, mai cu seamă, de absența unei elite intelectuale în acele vremuri. Aradul – un oraș de graniță a devenit, în timpul imperiului, un centru dezvoltat datorită conjuncturii militare favorabile. Aici, se construiește noua cetate, o fortăreață stelară hexagonală, cu o circumferință de 3180 de metri, care va adăposti armata, dar și prizonierii de război. În anele vremii este consemnat un document, păstrat în Arhiva Curții imperiale din Viena, unde se vorbește despre comitatul Arad în termenii cei mai elogiși: ”Moșiile camerale modeneze - arădene se numără cu drept cuvânt printre cele mai frumoase, mai rodnice și mai sănătoase ținuturi din lume și există imperii colosal de mari, care nu s-ar putea mândri cu această fericită așezare geografică și cu această extraordinară bogăție a naturii, întrunită aici pe o întindere de aproximativ 60 mile pătrate”¹ În aceste ținuturi, pe o perioadă relativ scurtă, 50 de ani, populația a crescut vizibil: ”8.476 de locuitori, apoi, în anul 1850, avea 22.398 și la 56.260 în anul 1900”², fapt ce determină, în 1834, decretarea sa ca oraș liber regesc.

În anul 1777 reformele împărătesei Maria Terezia reglementează înființarea obligatorie de școli, în fiecare localitate a imperiului, iar în anul 1781 este adoptat un

---

¹ Vasile Arimia, Elena Moisiuc, *O descriere inedită a teritoriului și oamenilor din fostul comitat Arad la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în *Ziridava*, vol X (1978), Arad, p. 215.

² I. Văran, P. Hurezan, M. Popovici (coord.), *Arad. Monografia orașului de la începuturi până la 1989*, Arad, Editura Nigredo, 1999, p. 214.

Regulament școlar, pentru Transilvania: *Norma regia pro scholis magni Principatus Transilvaniae (Legea regală pentru școlile din Marele Principat al Transilvaniei)* prin care se urmărește uniformizarea învățământului confesional din teritoriu. Marea Revoluție Franceză de la 1786 este momentul care stă la baza declanșării programului de reformă în întreaga Europă, astfel că la 1791 intelectualitatea românească din Transilvania înaintea împăratului documentul care solicită drepturi naționale pentru toți românii, egale cu ale celorlalte naționalități din imperiu, *Supplex Libellus Valachorum*. Ne apropiem încet de momentul 1811, când se emite decretul lui Francisc I, împăratul Austriei, privind înființarea a ”trei școli naționale”, dintre care una grecească, la Pesta, una la Sent-Andrei, pentru sârbi, și una la Arad, pentru români, astfel că aici se înființează prima ”*Școală regească preparandială gr. Neunită a nației române*”. Chiar dacă în ținutul Transilvaniei se deschide abia în 1812 prima școală pedagogică, cea mai veche școală atestată din învățământul românesc este la Cenad, la vest de Arad, ce datează din anul 1020, iar altele două, la Miniș (1676) și Arad (1707), ceea ce arată o reală preocupare pentru educație și civilizație în aceste locuri.

După toate probabilitățile, Dimitrie Țichindeal s-a născut în anul 1775 la Becicherecul Mic, jud. Timiș, în familia preotului Zaharia. Asupra biografiei sale s-au făcut mai multe speculații de-a lungul vremii, astfel, în zona Văii Hârtibaciului de lângă Sibiu, se găsește localitatea Țichindeal, despre care se spune că ar fi localitatea de baștină a iluministului ardelean. Faptul nu se verifică, însă există posibilitatea ca familia lui Țichindeal să se fi mutat în Banat, iar copilul Dimitrie să se fi născut aici. Cert este că acesta vorbea corect limbile română, sârbă și germană, în aceasta din urmă îi și scrie împăratului de mai multe ori, limbi pe care le învățase încă din fragedă copilărie, în Banat. În anul 1802, Țichindeal este numit ”învățător naționalnic” în Becicherecul Mic, unde se căsătorește cu fiica preotului Nadeschi, devenind însuși paroh în această localitate. Va fi, apoi, capelan în campania antinapoleoniană. În 1807 el face un gest de maxim curaj, înaintând, alături de alte înalte fețe bisericești, împăratului Francisc I, o Petiție în limba latină prin care solicită favorizarea unui român într-o școală din Banat, pentru postul de ”nationalium scholarum nostrarium Directoris”³, știută fiind situația privilegiilor date de Leopold I sârbilor, ca recompensă la răscoala lor împotriva turcilor.

În toată această perioadă premergătoare venirii sale în Arad, Dimitrie Țichindeal nu are o operă proprie, el publică *Epitomul sau scurte arătări pentru sfânta biserică, pentru veșmintele ei și pentru dumnezeiasca liturghie*, la Buda, la Crăiasca tipografie a Universității Ungurești, se pare, o tălmăcire după *Epitomul slavo-sârb* al lui Dositei Novacovici. Apoi, în anul 1808 tipărește volumul *Adunări de lucruri moralicești de folos și spre veselie prin Dositei Obradovici*, pe care îl traduce în limba română, tipărit și el la Buda, la aceeași tipografie.

În anul 1812 este numit senior școlar al Preparandiei din Arad, alături de colectivul profesoral format din: Constantin Diaconovici-Loga, Moise Nicoară, Iosif Iorgovici și Ioan Mihaș. Dimitrie Țichindeal este cel care impune o nouă doctrină de educație axată în jurul ideii de identitate națională și formulează explicit idealul unirii ”nației daco-românești”. Demersurile sale au fost sprijinite de Iosif Vulcan, cel care se arată încântat că preparanzii au început să scrie cu litere latinești și îi scrie acestuia, în 1814: ”... nu pot să nu laud cum că pe

³ Radu Flora, *Dositei și Țichindeal*, I, în publicația *Lumina*, ian – dec., 1967, Novisad, p. 20.

Preparanduși îi învățați a scrie cu slove latinesci, fiind acesta începutul culturii. Poftesc să-ți deie Dumnezeu tot binele”⁴. Doi ani mai târziu, absolvenții preparandiali se vor îndrepta spre satele lor unde vor promova ideile iluministe dobândite la școala arădeană. A doua jumătate a secolului al XVIII-lea a însemnat pentru Transilvania și pentru întreaga societate românească un șir de transformări, ca marcă a iluminismului european. Tinerii ardeleni intră în contact cu noua viziune asupra ideii de libertate prin figurile reprezentative ale lui Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu, Paul Iorgovici.

Nevoia de luminare prin educație și cultură este resimțită atât de autoritățile habsburgice, cât și de comunitățile rurale românești, prin modesta lor elită intelectuală ecleziastică, astfel că încă de la începuturile sale, Preparandia arădeană este văzută ca un spațiu de luminare a neamului, constituind nucleul reformismului școlar, dezvoltat de împăratul Francisc I, care continua reformele începute de Maria Tereza și Iosif al II-lea.

În spiritul epocii sale, Dimitrie Țichindeal publică acum (1814) lucrarea *Filosofice și politice, prin fabule, învățături morale, întocmite de parohul Becicherecului Mic și al Școalelor preparande din Aradul-Vechi, catehet Dimitrie Țichindeal*, având ca model culegerea de fabule a scriitorului sârb Dositei Obradovici, intitulată: *Fabulele lui Esop și ale celorlalți feluriți scriitori de fabule din diferite limbi traduse* (Lipska, 1788). În acest volum, sunt menționate cuvintele cu profundă semnificație iluministă: ”Mintea! Mărită nație daco-românească în Banat, în Țara românească, în Moldova, în Ardeal, în Țara ungurească, mintea! Când te vei lumina cu învățătura și cu luminatele fapte bune te vei uni, mai aleasă nație nu va fi pre pământ înaintea ta de cum tu vei fi oculiruit trupina din care ai căzut. Că faptele bune sunt ție firească omenie, mărirea, însuflețirea cea mare, bărbăția, acestea sunt faptele cele bune ale strămoșilor tăi, adică ale Romanilor celor bătrâni, acestea sunt diamanturile cele scumpe, însă e de lipsă ca mâna înțelepciunii să le spele, curățască și să le netezească și strălucitoare să le facă”⁵. Din păcate, entuziasmul naționalist al lui Țichindeal îl aduce în dizgrație, astfel că în același an el este destituit din postul de Senior al Preparandiei pe motiv că ar dori să ajungă episcop al românilor din Banat, promovând, de fapt, unirea. Autoritățile interzic difuzarea volumului de fabule, pe cele difuzate deja (1000 de exemplare), le retrag din același motiv, că ar avea o influență negativă asupra tinerilor. Dimitrie Țichindeal îi scrie însuși împăratului pentru a afla motivul destituirii sale, dar hotărârea rămâne irevocabilă.

Scrisoarea lui Țichindeal este întocmită în termenii cei mai eleganți ai vremii, fără complexe de nici un fel în fața împăratului: ”[...] Majestatea Voastră! Cel mai sfânt drept de autoapărare laolaltă cu dreptul de a nu fi pedepsit fără a fi ascultat, nu i se refuză nici celui mai mare criminal; Vă implor pentru acest drept în fața tronului drept al Majestății Voastre și nu pentru menținerea serviciului meu. Majestatea Voastră să binevoiască a dispune ca să-mi transmit în scris acele puncte care îmi sunt reproșate, pentru a mă putea apăra, fiind conștient de nevinovăția mea, să mă lepăd de vina atribuită fără motive de persecuțiile acuzatorilor mei și pentru a putea părăsi în onoare serviciul pe care l-am îndeplinit pentru trei ani; acestea sunt pretense de onoarea mea și prestigiul meu duhovnicesc/clerical, cât și exemplificarea pentru indivizii care vor prelua această funcție în viitor, chiar dacă slabele mele merite nu vor fi luate

⁴ Iosif Vulcan, *Dimitrie Cichindeal. Date noue despre viața și activitatea lui. Discursu de recepțiune. Cu răspuns de V. A. Urechia*, București, 1893, p. 347/87

⁵ Aceste cuvinte se găsesc înscrise și pe monumentul ridicat în cinstea lui Țichindeal, din localitatea Becicherecul Mic, județul Timiș

în considerare, pe care mi le-am atribuit în calitate de copelan de campanie în campania din 1805, drept autor a cinci lucrări valahe într-un moment de timp, în care foarte puține asemenea lucrări apăruseră îmi place să cred că e bine, iar ca și catehet al preparanzilor, pe care i-am pregătit pe mulți cu eforturi și sânguință deosebite.”⁶ El cere doar să-i fie aduse la cunoștință faptele pentru care a fost destituit prin intermediul Consilierului Crăiesc Uroș Ștefan Nestorovici, cu care nu avea cele mai bune relații. Petru Maior, în calitate de revizor al cărților românești la Universitatea din Buda, ia parte la ancheta care se realizează pe marginea cazului Țichindeal, și susține tipărirea, cu unele modificări, ale broșurilor *Îndreptări moralești și Arătare despre starea acestor nou introduse școlasticești instituturi*, aceasta din urmă apărută în primul an de seniorat al lui Țichindeal, la Arad, și prin care arată starea precară a clădirii unde trebuia să-și desfășoare activitatea. Se pare că cei doi iluminiști ardeleni au intrat într-o relație apropiată prin colaborarea la editarea volumului de ”Fabule” ale lui Țichindeal, iar Petru Maior își exprimă admirația față de profesorii Preparandiei din Arad, prima în lista Preparandiilor înființate în anii următori: preparandia din Oradea (1848), Preparandia din Sibiu (1853), Preparandia din Năsăud – Gherla (1858), Preparandia din Sighet (1862), preparandia din Blaj (1865), Preparandia din Caransebeș (1876), Preparandia din Lugoj (1914) etc. Școala Normală din București se înființează în 1867.

În urma destituirii din funcția de Senior al Preparandiei din Arad, Țichindeal este înlocuit de avocatul Moise Nicoară, pe care îl încurajează și îl impulsionează în calitatea sa de deputat al românilor din Eparhia Aradului pe lângă Curtea de la Viena, pentru dobândirea episcopului român, a limbii române în biserică, a grafiei latine în locul celei slavono-chirilice.

Așadar, numele lui Dimitrie Țichindeal s-a făcut auzit până la curtea imperială, fapt ce îi conferă un respect deosebit printre elevii și profesorii preparandiali până în zilele noastre. El se va reîntoarce la Becicherecul Mic și va sluji ca preot. Moare, nu se știe din ce motive la vârsta de 43 de ani (arhivele au fost distruse de un incendiu), la spitalul de caritate al Ordinului catolic misericordian din Timișoara, unde va fi și înmormântat. În urma procesului de modernizare urbană, cimitirul a fost strămutat, astfel că nu se cunoaște locul unde își doarme somnul de veci.

Peste ani de zile de la această întâmplare, în 1862, profesorul Gimnaziului românesc de la Cernăuți, Aron pumnul, îi scrie profesorului de la Preparandia din Arad, Athanasie Șandor, să îi trimită biografiile unor scriitori ardeleni, amintindu-i pe Paul Iorgovici, Dimitrie Țichindeal, Constantin Loga, Alexandru Gavra și Athanasie Marienescu. Acesta îi trimite câteva, printre care și pe cea a lui Dimitrie Țichindeal. Nu se cunoaște dacă prin această filieră intră Eminescu în contact cu personalitatea lui Țichindeal, dar această supoziție ar fi cea mai plauzibilă pentru explicarea versului său din poezia *Epigonii*, de la 1870.

Dimitrie Țichindeal a rămas în conștiința urmașilor săi ca un înfăptuitor al ideilor iluministe, numele său rezonând și la 200 de ani, de când, într-un răstimp scurt, de doar trei ani, a marcat învățământul preparandial din vestul țării. Până la Țichindeal nimeni, în cultura românească, nu a formulat atât de explicit dorința românilor de a se uni, iar doctrina sa, în esență realistă, s-a făcut cunoscută în toate ținuturile animate de aceeași dorință. Nu s-a

---

⁶ Apud, Anton Ilica, *Istoricul Preparandiei din Arad*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, pp. 96-97 (Scrisoarea inedită a lui Țichindeal a fost găsită în Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române din Arad, fondul Ciuhandu)

remarcat printr-o operă literară remarcabilă, a fost însă pătruns de spiritul iluminist și a trăit încercând să desăvârșească ”lucrul început” de unire a nației daco-românești.

Bibliografie:

- Arimia, Vasile, Moisiuc, Elena, *O descriere inedită a teritoriului și oamenilor din fostul comitat Arad la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în Ziridava, vol X (1978), Arad.
- Bodea, Cornelia, *Moise Nicoară (1784-1861)*, Editura Diecezană, Arad, 1943
- Bogdan, Doru, *Preparandia din Arad în conștiința cultural-istorică a epocii sale 1812 – 200 – 2012*, Editura Nigredo, Arad, 2012.
- Bogdan, Doru, Mărghitan, Liviu, *Țichindeal – gură de aur*, Editura Viața Românească, Arad, 2000.
- Botiș, Teodor, *Anuarele Institutului Pedagogic și a Institutului Teologic*, Editura Diecezană, Arad, 1919-1927.
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1982.
- Flora, Radu, *Dositej și Țichindeal*, I, în publicația *Lumina*, ian – dec., 1967, Novisad.
- Ilica, Anton, *Istoricul Preparandiei din Arad, 1812 – Preparandia – 2012*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012.
- Popeangă, Vasile, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului, 1721-1821*, arad, 1974.
- Popeangă, Vasile, *Școala românească din părțile Aradului în perioada 1867-1918*, CCES, Arad, 1976.
- I. Văran, P. Hurezan, M. Popovici (coord.), *Arad. Monografia orașului de la începuturi până la 1989*, Arad, Editura Nigredo, 1999.
- Vulcan, Iosif, *Dimitrie Cichindeal. Date noue despre viața și activitatea lui. Discursu de recepțiune. Cu răspuns de V. A. Urechia*, București, 1893